

Сучасні виклики та перспективи розвитку теорії судової експертизи

Ольга Недашківська

старший судовий експерт сектору товарознавчих досліджень відділу товарознавчих, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності, Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Житомир, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2568-0201>, e-mail: persik.emir@gmail.com

Олександр Гунько

директор, Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Житомир, Україна ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7119-720X>, e-mail: omgunko@ukr.net

Розглянуто актуальні проблеми теорії судової експертизи в умовах реформування судочинства та цифровізації. Проаналізовано методологічні, інституційні та технологічні аспекти, окреслено виклики цифрової доби й перспективи розвитку експертної діяльності.

Ключові слова: *судова експертиза; теорія; методологія; цифровізація; експертні помилки; доказування; штучний інтелект.*

Current Challenges and Prospects for the Development of the Theory of Forensic Examination

Olga Nedashkivska, Oleksandr Hunko

The article examines current issues in the theory of forensic expertise in the context of judicial reform and digitalization. Methodological, institutional and technological aspects are analyzed, as well as the challenges of the digital age and prospects for the development of expert activity.

Keywords: *forensic expertise; theory; methodology; digitalization; expert errors; evidence; artificial intelligence.*

Сучасний розвиток правової системи України супроводжується посиленням ролі судової експертизи як одного із ключових засобів доказування у кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. В умовах реформування судової влади, інтеграції у європейський правовий простір та широкого впровадження цифрових технологій актуальною є потреба в оновленому осмисленні теоретичних засад експертної діяльності [1].

Судова експертиза вже давно перестала бути лише допоміжним інструментом, вона перетворилася на самостійний і надзвичайно важливий елемент процесу доказування [1; 2]. Від обґрунтованості, об'єктивності та достовірності висновку експерта часто залежить не тільки розслідування, а й доля конкретної людини. Саме тому питання вдосконалення теорії та практики експертних досліджень набувають стратегічного значення.

Теорія судової експертизи ґрунтується на загальнонаукових і спеціальних методах пізнання. З-поміж них особливе місце посідають криміналістичні методи, логічні прийоми аналізу та синтезу, математичне моделювання, застосування новітніх інформаційних технологій.

Актуальним завданням залишається розроблення уніфікованих методик експертних досліджень, які б гарантували відтворюваність результатів і забезпечували їхню доказову силу в суді. Проблемою є те, що для окремих видів судових експертиз (наприклад, біологічних або екологічних) методичні рекомендації ще не набули достатнього рівня стандартизації.

Важливим напрямом розвитку є створення комплексних методик, які дають змогу поєднувати дані з різних галузей знань. Це особливо важливо для розв'язання міждисциплінарних завдань, наприклад, у сфері кіберзлочинності або економічних правопорушень [2].

Одним із дискусійних питань є співвідношення державного та недержавного секторів судово-експертних установ. Державні інституції забезпечують стабільність, контроль якості та відповідність процедур законодавству. Водночас розвиток приватних експертних організацій стимулює конкуренцію, дає сторонам процесу можливість обирати експерта і сприяє підвищенню оперативності досліджень.

Водночас така система породжує й нові ризики: потребу в більш чіткому правовому регулюванні діяльності експертів, механізмах перевірки їх-

ніх висновків і запобіганні корупційним зловживанням. Особливо актуальним є питання незалежності експерта від сторін процесу та від органів досудового розслідування.

У сучасних умовах також зростає значення міжнародної співпраці: обмін досвідом, застосування іноземних методик, гармонізація національних стандартів із практикою ЄС та міжнародними організаціями (*ENFSI*, *ISO*). Це дає змогу інтегрувати українську судову експертизу у світовий науковий простір [3].

Цифровізація суспільних відносин поставила перед судовою експертизою низку нових завдань. Сьогодні дедалі частіше предметом дослідження стають цифрові докази: інформація з мобільних телефонів, комп'ютерів, «хмарних» сервісів, соціальних мереж, месенджерів, криптовалютних транзакцій.

Головна проблема полягає в тому, що цифрова інформація є мінливою, її легко знищити або підробити. Тому надзвичайно важливим є правильне збирання, фіксування та збереження таких доказів, що потребує новітнього технічного забезпечення і чітких процесуальних регламентів.

Окремо варто виокремити проблему застосування штучного інтелекту в злочинній діяльності — від генерування фальшивих відео (*deepfake*) до автоматизованих схем шахрайства. Це створює потребу формування абсолютно нових напрямів експертиз [2].

Наявність експертних помилок — одна з найбільш дискусійних тем. Вони можуть бути:

- суб'єктивними (недостатня кваліфікація, упередженість, переважаність експертів);
- об'єктивними (недосконалість методик, відсутність належного обладнання, складність об'єкта дослідження).

Теорія судової експертизи має виробити механізми мінімізації таких помилок:

- упроваджувати системи незалежної перевірки висновків (*peer review*);
- обов'язково підвищувати кваліфікацію експертів;
- залучати кількох експертів до особливо складних експертиз;
- розвивати систему професійної етики експерта [4].

Перспективними напрямками вдосконалення судової експертизи є:

- упровадження штучного інтелекту й алгоритмів машинного навчання для аналізу великих обсягів інформації;
- застосування *Big Data* в криміналістичних дослідженнях;
- створення єдиної національної електронної бази експертних методик і зразків;
- розширення міжнародної співпраці й уніфікація стандартів експертиз;
- посилення гарантій незалежності експерта та процесуальної ролі його висновку [5].

Отже, теорія судової експертизи сьогодні перебуває на етапі активного розвитку, що зумовлено як внутрішніми реформами правової системи України, так і глобальними трансфор-

маційними процесами. Актуальними залишаються проблеми методологічного забезпечення експертиз, підвищення їхньої достовірності, адаптації до цифрового середовища й інтеграції в міжнародний правовий простір.

Удосконалення теоретичних засад судової експертизи — це не лише академічне завдання, а й практична необхідність, від якої залежить ефективність судочинства, рівень довіри суспільства до судових рішень та дотримання принципів верховенства права і справедливості [6].

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.01.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Джавадов Ф. М. Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 30 с.
3. Ковальов К. М. Оптимізація законодавства у сфері судово-експертної діяльності. *Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя* : мат-ли кругл. столу. (Харків, 06—07.02.2020). Харків, 2020. С. 21—24.
4. Абрамова В. М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
5. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку : кол. моногр. Дрогобич, 2020. 406 с.
6. Щербаковський М. Г. Напрямки вдосконалення законодавчої регламентації проведення судових експертиз. *Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя* : мат-ли кругл. столу. (Харків, 06—07.02.2020). Харків, 2020. С. 42—49.